

УДК 159.9:34.01

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ АДВОКАТА

Кайманова Я.В., асистент
кафедри психології

Краматорський економіко-гуманітарний інститут

Турянський О.Д., практичний психолог

У статті розглянуто особливості психологічної культури адвоката. Описана професійна діяльність адвоката, яка характеризується надзвичайною різноманітністю. Показано, що особливе значення має рівень психологічної культури. Саме вона наповнює внутрішню діяльність адвоката системою цінностей, пропонує пов'язані з нею проекти, вибір, переваги. Психологічна культура, як спосіб ціннісного освоєння дійсності, втілюється в практичній діяльності адвоката.

Ключові слова: *психологічна культура адвоката, практична діяльність адвоката, професійна діяльність адвоката, система цінностей адвоката.*

В статье рассмотрены особенности психологической культуры адвоката. Описана профессиональная деятельность адвоката, которая характеризуется чрезвычайным разнообразием. Показано, что особое значение имеет уровень психологической культуры. Именно она наполняет внутреннюю деятельность адвоката системой ценностей, предлагает связанные с ней проекты, выбор, преимущества. Психологическая культура, как способ ценностного освоения действительности, воплощается в практической деятельности адвоката.

Ключевые слова: *психологическая культура адвоката, практическая деятельность адвоката, профессиональная деятельность адвоката, система ценностей адвоката.*

Kaymanova Ya.V., Turiansky O.D. PECULIARITIES OF PSYCHOLOGICAL CULTURE OF LAWYER

The article describes features of psychological culture of lawyer. The above professional activity of lawyer, which is characterized by an extraordinary variety. It is shown that in this particular importance is level of psychological culture. It was she who fills internal activities of lawyer system of values, offers related projects, selection of benefits. Psychological culture as a way of valuable understanding of reality embodied in practice of lawyer.

Key words: *psychological culture lawyer, practices lawyer, professional activity lawyer, system of values lawyer.*

Постановка проблеми. Психологічна культура адвоката – це приклад дійсно системної соціальної характеристики людини. В юридичному середовищі психологічна культура, як психічне утворення, простежується в усіх основних іпостасях взаємодії: особистість, суб'єкт, індивідуальність; має ієрархічну багаторівневу будову й багатокомпонентний склад; дозволяє виявляти особливості сприйняття іншого суб'єкта, глибину його розуміння, адекватність знань про нього, характер переживань, пов'язаних з іншою людиною, а також виховувати вміння спілкуватися та продуктивно працювати над спільною справою.

Ступінь розробленості проблеми. Досліджуючи діяльність адвоката, В.Л. Васильєв звернув увагу на те, що вона є однією з професій, яка насичена високим рівнем екстремальності та професійного стресу. Успішна діяльність адвоката багато в чому залежить від вміння спілкуватися, а також від рівня психологічної культури [4].

У сфері дослідження психологічної культури О.О. Бодальов розглядає даний феномен у контексті проблем спілкування.

Є.О. Климов характеризує психологічну культуру, як «частину загальної культури людини (як члена сім'ї, громадянина, фахівця), що передбачає освоєння нею системи знань у галузі основ наукової психології, основних умінь у справі розуміння особливостей психіки (своєї й оточуючих людей) і використання цих знань у буденному житті, у самоосвіті й професійній діяльності» [3; 7].

М.М. Обозов поняття «психологічна культура» розглядає як організацію, що включає такі компоненти: 1) розуміння і знання себе та інших людей; 2) адекватна самооцінка й оцінка інших людей; 3) саморегуляція особистісних станів і властивостей, саморегуляція діяльності, регулювання відносин з іншими людьми. Це визначення відображає лише важливі компоненти психологічної культури, але не вичерпує поняття повністю, зокрема не включає ціннісно-смысловий, культуруотворюючий блоки [11].

Л.С. Колмогорова вважає, що психологічна культура особистості – це, перш за все, реально існуючий феномен, що охоплює всі сфери психіки (афективно-потребнісну, пізнавальну) й діяльності. Автор

звертає увагу на те, що цей феномен є системою, яка включає: 1) знання й уміння; 2) психологічну компетентність; 3) ціннісно-смісловий компонент; 4) рефлексивно-оцінний компонент; 5) культуруотворюючий компонент [8].

Я.Л. Коломінський трактує даний термін, як системне явище, яке підкоряється культурі в широкому значенні [9]. Проте визначення даного феномена він не дає, вказуючи на глибоке його поняття і неможливість обмежитися декількома реченнями. Вчений вважає, що саме визначення вищезазначеного терміна міститься у всебічному аналізі його компонентів і не повинне вичленовуватися з них.

У визначенні, запропонованому Л.Д. Дьоміною вказано, що «психологічна культура – це комплексне поняття, яке включає інформованість про закони функціонування психічного світу, способи і прийоми управління внутрішньою й зовнішньою активністю, котрі забезпечують оптимальний рівень збереження особистісної екології» [5, с. 157]. Вчений звертає увагу на те, що разом із науковими поняттями психологічної культури людини існують буденні уявлення, зокрема вона розуміється як: 1) набір етичних якостей (тактовність, ввічливість, пошана), які проявляються в поведінці; 2) освіченість, ерудиція, інтелігентність; 3) характеристика якісних станів тих або інших явищ (культура мови, культура побуту); 4) позначення відповідності поведінки людини нормам етикету («культурно поводитися») [5].

За концепцією О.І. Моткова, психологічна культура розглядається, як неуспадкована пам'ять колективу або окремої особистості у вигляді частини загальної культури людини, що проявляється в системі конструктів, які забезпечують порівняння знань людини між силою прагнення до пізнання основних чинників і законів розвитку внутрішнього світу, способів і прийомів саморегуляції та ступенем їхньої реалізації. Причому неуспадкована пам'ять колективу або окремого індивіда включає інтеріоризовану й екстеріоризовану діяльність, тобто характеризується процесом соціалізації особистості. Дослідник припускає, що феномен «психологічна культура» залежить від ступеня включеності особистості в культуральне життя суспільства, від соціального віку особистості, який характеризується якісною широтою суспільних взаємодій, що формуються в процесі культурального онтогенезу. О.І. Мотков звертає увагу на те, що «психологічна культура включає комплекс активних культурно-психологічних прагнень і відповідних умінь», що реалізуються [10]. Вчений

вважає, що психологічна культура разом із оптимальним способом життя забезпечує стійке гармонійне функціонування особистості та є одночасно його вираженням. Розкриваючи феномен психологічної культури у концептуальному плані, О.І. Мотков включає в нього комплекс усвідомлених спеціальних прагнень, що розвиваються (тенденцій, потреб, орієнтацій). Набір цих прагнень прижиттєво розвивається і щодня виявляється у поведінці. Дослідник вважає, що вказані прагнення психологічної культури виявляються також «у розвиненому почутті відповідальності перед природою за оптимальне протікання свого та чужого життя, у ставленні до життя як до природного дару, цікавого експерименту й самовипробовування». Отже, саме психологічна культура особистості більш за все впливає на становлення людини як духовної істоти. Вікові особливості становлення й розвитку психологічної культури в даній роботі пов'язані, перш за все, з усвідомленням своїх психічних процесів, станів, властивостей, їх ролі у власному житті та житті інших людей, умінням їх контролювати, потребою у їх розумінні, яка виникає переважно у процесі соціалізації особистості [10].

Дослідники О.А. Донченко і Ю.В. Романенко вказують на те, що носієм психологічної культури є не тільки особистість, але й середовище, поле, простір, за межами яких дане явище не може ні існувати, ні проявлятися [6]. Автори пропонують описувати «простір відносин, структуру відповідності характеристик, які володіють властивістю стратегічної інваріантності...» [6, с. 127].

Мети статті – розглянути та описати особливості психологічної культури професійної діяльності адвоката.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи психологічну культуру як системоутворюючий компонент особистості адвоката, можна зазначити, що психологічна культура – це узагальнене інтегральне утворення високого рівня, що містить пов'язані за координаційними й субординаційними принципами такі психологічні властивості людини, як: мотиваційні, емоційні, інтелектуальні, комунікативні, рефлексивні, регулятивні та ін. Це дає можливість розглядати психологічну культуру з позицій системного підходу, як ієрархічне системне утворення психіки людини в руслі культурно-історичного розвитку й у контексті соціальної взаємодії людей. Велика увага приділяється місцю психологічної культури в психічній організації людини, її зв'язку з іншими психічними утвореннями, власній структурі й закономірностям становлення психіки людини, ролі психологічної культури в різних

формах соціальної взаємодії людей. Важливе значення мають особливості прояву психологічної культури в ході взаємодії в юридичному середовищі. Необхідно враховувати, що психологічна культура є результатом не тільки соціалізації, а й виховання висококультурного фахівця, здатного до великої внутрішньої роботи над собою, роботи з поєднання й гармонізації власних життєвих інтересів і потреб з інтересами навколишнього світу й соціуму [2].

У результаті реалізації відношення між різними функціями психіки людини утворюються властивості, які вона транслює в соціум. Психологічна культура – це не тільки характерний для людини і суспільства в цілому спосіб мислення, але й спосіб дій і, в першу чергу, її ядро – цінності, що регулюють стосунки між людьми, об'єднують людей в єдину цілісність – суспільство [9].

На основі вивчення основних компонентів психологічної культури адвоката нами

виявлено, що психологічна культура містить такі основні компоненти:

– **КОГНІТИВНИЙ:** система наукових психологічних знань про людину й соціальну взаємодію людей, система адекватних уявлень про свій внутрішній психічний світ та індивідуальні якості, розвинений інтелект, креативність, схильність до соціальної творчості;

– **РЕФЛЕКСИВНО-ПЕРЦЕПТИВНИЙ:** спостережливість, уважність до людей, психологічна проникливість, уміння адекватно сприймати самого себе й інших людей (конгруентність), прогностичні вміння, здатність до ідентифікації;

– **ЕМОЦІЙНО-АФЕКТИВНИЙ:** чуйність до людей, розвинена емпатія й уміння співпереживати, багатство й дієвість переживань, емоційна стабільність, чуйність, доброзичливість, великодушність, милосердя, почуття власної гідності, почуття гумору;

Рис. 1. Основні компоненти психологічної культури адвоката

– **вольовий:** здатність протистояти зовнішньому тиску, здатність пригнічувати негативні емоційні впливи й сильні переживання, здатність не допускати зривів діяльності при значних психічних і фізичних навантаженнях, самоконтроль, витримка, наполегливість у ствердженні моральних цінностей і відстоюванні моральних принципів, надійність;

– **комунікативний:** уміння спілкуватися з різними людьми, адекватно сприймати й передавати інформацію, уміння будувати й викладати свої думки логічно, доказово й зрозуміло, мовна культура;

– **регулятивний:** адаптивність, совісність, моральна саморегуляція, здатність до довільної саморегуляції поведінки в діяльності, володіння собою, уміння керувати своїми психічними станами, розумом, психічним здоров'ям;

– **підсистема досвіду соціальної взаємодії:** установки й стереотипи культурної поведінки, розвинені вміння й навички соціальної взаємодії, соціальна активність, терпимість до людей, ввічливість, дипломатичність, сумлінність, внутрішня гідність, інтелігентність;

– **ціннісно-мотиваційний:** соціальні норми, цінності й ставлення до них, інтерес до людей, особистісні потреби, толерантність, гуманність, порядність, справедливість, відповідальність, моральність, самоповага.

Це дозволило розробити схему основних компонентів психологічної культури адвоката (рис. 1). Таким чином, психологічна культура як психічне утворення простежується в усіх основних іпостасях педагогічної взаємодії в освітньому середовищі: особистість, суб'єкт, індивідуальність; має ієрархічну багаторівневу будову й багатокомпонентний склад; дозволяє виявляти особливості сприйняття іншого суб'єкта, глибину його розуміння, адекватність знань про нього, характер переживань, пов'язаних з іншою людиною, а також виховувати уміння спілкуватися та продуктивно працювати над спільною справою.

На сучасному етапі розвитку суспільства спостерігається значний інтерес до проблем розвитку психологічної культури особистості, що виявляється у теоретичних і практичних дослідженнях.

Психологічна культура в розвинутому вигляді – це достатньо високий рівень самоорганізації й саморегуляції життєдіяльності людини, різних видів її базових прагнень і тенденцій, ставлення особистості до себе, до близьких і сторонніх людей, до живої і неживої природи, до світу в цілому. Це оптимально організований процес жит-

тя. За допомогою розвинутої психологічної культури людина гармонійно враховує як внутрішні особистісні вимоги своєї психіки, свого тіла, так і зовнішні вимоги соціальних і природних середовищ життя та професійної діяльності [5].

Психологічна культура, як системоутворюючий компонент розвитку особистості, охоплює комплекс спеціальних прагнень (тенденцій, потреб, орієнтацій), що розвиваються усвідомлено і забезпечують її розвиток, а також набір відповідних цим прагненням і здібностям умінь і стійких видів навичок поведінки, які щодня виявляються і потребують самовдосконалення [10]. Психологічна культура є важливим системоутворюючим компонентом загальної гармонії особистості, такого її широкого аспекту, як загальна культура життєдіяльності, праці і функціонування в соціумі. Загальна культура життєдіяльності особистості, у свою чергу, складається з таких процесуально-особистісних якостей людини, як етична, естетична, психологічна, фізична, пізнавальнотворча і загальногармонізуюча. Загальнокультурні спонуки входять до набору базових, природних культурологічних тенденцій і мають у цьому наборі також протилежно спрямовані окультурювальні еквіваленти, як правило, слабші за ступенем своєї виявленості в особистості. Психологічна культура адвоката разом з оптимальним способом життя забезпечує стійке гармонійне функціонування особистості, яке виявляється у:

- переважно хорошему самопочутті;
- позитивних гармонізуючих орієнтаціях на конструктивне спілкування;
- задоволеності життям – характером взаємовідносин з іншими, своїм здоров'ям, способом життя, процесом творчості;
- саморегуляції своїх бажань, емоцій і дій, своїх звичок, процесу розвитку [1].

Даний перелік проявів психологічної культури свідчить про те, що вона є цілісною характеристикою особистості й виражається в різних психологічних аспектах її життя: в емоційних переживаннях і самопочутті, мотиваційних і когнітивних проявах, у поведінці. Психологічна культура людини забезпечується оптимальним набором різноспрямованих прагнень і інтересів особистості, переважанням позитивних мотивацій над негативними, гармонійним функціонуванням у цілому [1].

Психологічна культура є однією з найважливіших передумов формування професіоналізму адвоката. Психологічно-культурний розвиток людини означає, що особистість успішно бере участь не тільки в одній вузькоспеціалізованій діяльності, але

їй доступні різні сфери діяльності. Для такої особистості має бути характерним високий рівень розвитку будь-яких спеціальних здібностей (технічних, педагогічних, музичних та ін.) на фоні досить високого рівня розвитку загальної культури.

Висновки:

1. Становлення психологічно культурної людини пов'язане з формуванням ієрархічної структури мотивів і цінностей: домінування вищих рівнів над нижчими. Рівень мотивів і цінностей визначається мірою їх спільності, починаючи з особистісних мотивів через інтереси близьких людей, групи, колективу, суспільства, до загальнолюдських, універсальних цілей. Наявність таких ієрархій в особистості не порушує її гармонії, оскільки складність, множинність інтересів, поліспрямованість за наявності домінант забезпечують різноманітність зв'язків із професійною діяльністю та соціумом.

2. Психологічна культура особистості адвоката в юридичному середовищі виступає, як єдність знання, відношення, виховання, переживання й життєвого досвіду.

3. Рівень психологічної культури адвоката можна свідомо підвищувати за допомогою спеціально на неї спрямованих процесів розвитку й саморозвитку. Вона вимагає для своєї підтримки й підвищення практично щоденних, але помірних, зусиль для розвитку позитивних, особистісних установок, «позитивного мислення» і позитивної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник / А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянская. – Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2001. – 640 с.
2. Бодалев А.А. Психология личности / А.А. Бодалев – М. : МГУ, 1983. – 188 с.
3. Бодалев А.А. Психология межличностных отношений (к 100-летию со дня рождения В.Н. Мясищева) / А.А. Бодалев // Вопросы психологии. – 1993. – № 2. – С. 86–91.
4. Васильев В.Л. Юридическая психология / В.Л. Васильев. – 3-е изд. – СПб.: Из-во «Питер», 2000. – 624 с.
5. Демина Л.Д. Психологическая культура личности: проблема становления и развития / Л.Д. Демина // Сибирский социологический вестник. – 2003. – № 1. – С. 153–160.
6. Донченко О.А. Архетипы социального життя і політика. (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) / О.А. Донченко, Ю.В. Романенко – К. : Либідь, 2001. – 334 с.
7. Климов Е.А. Психология профессионала / Е.А. Климов // Избр. психол. тр. – Москва-Воронеж: Ин-т практ. психологии, НПО «Модекс», 1996. – 400 с.
8. Колмогорова Л.С. Становление психологической культуры школьника / Л.С. Колмогорова // Вопросы психологии. – 1999. – № 1. – С. 83–91.
9. Коломинский Я.Л. Психология взаимоотношений в малых группах / Я.Л. Коломинский. – Минск, 2000. – 432 с.
10. Мотков О.И. Психология самопознания личности / О.И. Мотков. – М., 1993. – 316 с.
11. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений / Н.Н. Обозов. – К., 1990. – 288 с.